Віталій Гура

кандидат філософських наук, декан факультету богослов'я та церковного служіння, Українська євангельська семінарія, м. Київ, Україна, e-mail: guravit@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-1207-3085>

ПРОПОВІДНИЦЬКА (ЄВАНГЕЛІЗАЦІЙНА) ДІЯЛЬНІСТЬ НЕЛЕГАЛЬНИХ П'ЯТИДЕСЯТНИКІВ ПІСЛЯ ПРОГОЛОШЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

Анотація. П'ятидесятницький рух, як сучасний релігійний феномен привертає пильну увагу як вітчизняних, та і закордонних дослідників. Незважаючи на зростаючу кількість публікацій, історія та богослов'я вітчизняних представників християн віри євангельської залишається малодослідженою сферою. Зважаючи на відзначення у 2021 р., столітнього ювілею зародження цього руху в Україні, представляється важливим зафіксувати вузлові історико-богословські елементи розвитку цього релігійного руху в Україні. Автор звертається до методики польового дослідження, і зустрічаючись із активними учасниками та лідерами п'ятидесятницького руху в Україні реконструює напрямки та форми проповідницької діяльності «нелегальних» ХВС за тридцятилітній період Незалежності України. Дослідження демонструє розвиток ХВС у Дніпропетровській, Вінницькій та Рівненській областях у період із 1990-х по початок 2000 рр. Очевидно, що кількісний зріст у перше десятиліття після розпаду СРСР був спричинений потужним інформаційним голодом, і доля подальшого розвитку досліджуваних релігійних організацій напряму залежить від здатності розбудови діалогу із секуляризованим суспільством «постхристиянського Світу».

Ключові слова: п'ятидесятники, християни віри євангельської, ОЦХВС, проповідництво, євангелізація в Україні.

Vitalii Hura

Candidate of Philosophical Sciences (PhD in theology), Dean of the department of Theology and Church Ministry, Ukrainian Evangelical Seminary, Kyiv, Ukraine, e-mail: guravit@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-1207-3085>

PREACHING (EVANGELIZATION) ACTIVITIES OF ILLEGAL PENTECOSTS AFTER THE DECLARATION OF INDEPENDENCE OF UKRAINE

Abstract. The Pentecostal movement, as a modern religious phenomenon, is attracting the attention of both Ukrainian and foreign researchers. Despite the growing number of publications, the history and theology of the Ukrainian pentecostals churches remains a unknown research field. The anniversary of the centenary after beginning of this movement at Ukraine, it is important to record the key historical and theological elements of the development of this religious movement. The author had used the method of "field research", and met with leaders of the Pentecostal movement in Ukraine. I try to reconstruct the directions and forms of preaching of "illegal" pentecostals during the thirty-year period of Independence of Ukraine. The study demonstrates the process of development pentecostals movement in Dnipropetrovsk, Vinnitsa and Rivne regions during from the 1990 to the beginning of 2000 years. It is obvious, that the quantitative growth in the first decade after the collapse of the USSR was caused by a lack of religions information. And for further development of the religious organizations they must to build a dialogue with the secularized society of the "post-Christian world".

Keywords: Pentecostals, Christians of the evangelical faith, preaching the Gospel, evangelization process in Ukraine.

Постановка проблеми. У 2021 році п'ятидесятницький рух в Україні відзначає сто років від початку місіонерської діяльності свого засновника - Івана Воронаєва. Серед численних публікацій присвячених дослідженню вітчизняного п'ятидесятницького руху, значна увага приділяється фіксації вузлових моментів історії виникнення церков Християн віри євангельської (ХВЕ), вивченню особливостей державної антирелігійної політики СРСР щодо ХВЕ, та дослідження змісту віронавчальних документів релігійних громад. У той же час, поза увагою дослідників залишається сучасний період розвитку ХВЕ, які представляють яскравий прошарок релігійно-активного населення України. Церкви ХВЕ у богослужбовій практиці демонструють широку палітру зразків вітчизняних традицій локального богослов'я, а динаміка церковного росту привертає увагу соціологів, релігієзнавців та богословів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зауважимо, що різні питання з історії та богослов'я вітчизняного п'ятидесятницького руху висвітлювали дослідники: В. Любашенко, А. Колодний, П. Яроцький, Ю. Чорноморець, Р. Соловій, І. Кондратьєва, В. Єленський, Р. Скакун, М. Мокієнко, І. Русін, Д. Коваль, Р. Онуфрійчук, О. Борноволоков, М. Хром'як. Очевидний брак досліджень розвитку історико-богословського шляху вітчизняного п'ятидесятницького руху та гілки «нелегальних п'ятидесятників» актуалізує запропоновану тему статті. Зауважимо, що під «нелегальними п'ятидесятниками» у запропонованому тексті ми будемо мати на увазі громади Об'єднаної церкви

християн віри євангельської України (ОЦХВЄ), очільником якої на сьогодні є єпископ Сергій Савчук (Чернівці).

Основу методики складає польове дослідження, де збір інформації відбувався через особистий контакт автора та інтерв'ю із релігійними лідерами, які були активними учасниками досліджуваного періоду.

Мета статті - полягає у історико-богословському аналізі проповідницької (євангелізаційної) діяльності нелегальних п'ятидесятників після проголошення Незалежності України.

Виклад основного матеріалу. Для якісної інтерпретації подій періоду Незалежності України, важливо відтворити історичний контекст розвитку нелегальних п'ятидесятників в СРСР. Протягом десятиліть лідери п'ятидесятницького руху змушені були вести боротьбу за право громад на існування, відстоюючи власну ідентичність як «в'язні сумління» у радянських таборах. Для ХВЄ в СРСР існувало два можливих шляхи легалізації: або через об'єднання із Всесоюзною радою євангельських християн-баптистів (ВРЄХБ) на умовах «Серпневої угоди від 24 серпня 1945 р; або через «автономну реєстрацію» громади за умови відмови від «бузувірських обрядів глосолалії». Згідно закону «Про культу» від 8 квітня 1929 р., все релігійне життя обмежувалось територією культової споруди, тобто проведення релігійних заходів у домах культури чи на стадіонах було суворо заборонено. Тобто агресивна антирелігійна політика СРСР, відсутність відповідних ресурсів та ефективних моделей мінімізувала місіонерський потенціал євангельських віруючих і призвело до формування в середині радянських євангельських віруючих локальної євангелізаційної парадигми, в основі якої лежала концепція «свідчення». Й. Дік підкреслює, що «свідчення», для євангельських віруючих СРСР було біблійним еквівалентом поняття «місія» (Дії 1:8). Заклики до свідчення лунали з проповідей та на молодіжних зібраннях. Практика свідчення про Христа іншим сприймалась як обов'язок кожного члена євангельської громади. «Свідчення біло справою всіх і кожного» [4:209]. Для поширення «свідчення» використовувалась будь-яка можливість: похорони, весілля, інколи хрещення у воді. Результатом активного «свідчення» був поступовий кількісний ріст баптистів та п'ятидесятників в СРСР.

Принципово новий час та нові можливості настали під час Горбачовської «Перебудови». Святкування «Тисячоліття хрещення Руси» у 1988 р. ознаменувало остаточну зміну вектору радянської державної релігійної політики. Демонструючи свободу віросповідання, в СРСР були створені умови для відродження релігійного життя: почали відкриватись православні храми та монастирі, звільнені останні в'язні сумління за віру, євангельські віруючі розпочали проводити відкриті служіння, а релігія стала загальною темою для широкого обговорення у суспільстві. З покоління у покоління радянські п'ятидесятники зберігали віру у те, що, прийде час, коли «проповідь Євангелія» буде звучати у домах культури, а богослужіння будуть проводитись «при відкритих вікнах та дверях». Оскільки для релігійних активістів така можливість здавалась неймовірною, через обмеження релігійного життя територією культової споруди, то саме святкування «Тисячоліття хрещення Руси», і зняття обмежень

на публічну релігійну діяльність було сприйняте багатьма як особлива есхатологічна ознака. Цінуючи потенціал нового часу, євангельська молодь сміливо виходила у публічні місця різних населених пунктів і проводила відкриті богослужіння та святкові зібрання. Наприклад, у Вінниці в 1988 р., кожного недільного вечора, п'ятидесятницька молодь збиралась у міському парку «Дружби народів» і проводили публічні богослужіння.

Таким чином, завдяки святкуванню «Хрещення Руси», євангельські церкви поширили свою проповідь за межі приміщення своєї церкви і пішли до клубів, лікарень, військових частин та в'язниць. Закордонні християнські місії-партнери надавали значну інформаційну підтримку церквам ХВЄ, присилаючи велику кількість безкоштовної духовної літератури для євангелізації та місії [1:76].

Потужним рушієм всіх церковних програм була молодь. В якості прикладу молодіжної євангелізаційної ініціативи можуть навести музичні гурти які супроводжували проповідників. В 1988 р., Олександр Романюк та Іван Олексієнко з церкви с. Бобрик (Київська обл.) організували один із перших музично-євангелізаційних гуртів у незареєстрованому Союзі ХВЄ. Цей гурт, разом із євангелістом Віталієм Івановичем Бондаренко (1952-2017), протягом чотирьох років проводив служіння по всій території України (на стадіонах, будинках культури, та парках) [7]. У той же час, у м. Кривий Ріг теж звершував євангелізаційне служіння музичний гурт «Євангельський Маяк» під керівництвом служителя Василя Штиби.

Ще однією формою церковної євангелізаційної активності стали «з'їзди богослужіння». У 1988 р. у с. Маяки (Одеська обл.), почали проходити масові служіння на відкритому просторі, які супроводжувались співом гурту «Еммануїл», проповіддю Євангелія та молитвами за зцілення хворих. Визнанням лідером цих зустрічей був пастир-п'ятидесятник Петро Сердиченко (1949-2021) Служіння у Маяках увійшло в історію, як спільне духовне пробудження, як вплинуло на всі церкви ХВЄ України.

Важливим поштовхом до сприйняття світового євангелізаційного досвіду стала спільна участь українських пасторів у міжнародних євангелізаційних проектах, що проводились на початку 1990-х років. Наприклад, влітку 1992 р., в Києві пройшла євангелізація за участю євангеліста Рейнхарда Бонке (1940-2019), про яку учасники писали так: «Протягом двох днів десятки тисяч людей слухали проповідь Слова Божого всесвітньо відомого євангеліста, що супроводжувалась чудесами зцілення»[2].

Отриманий досвід трансформувався у місцеві проекти з проповідницької діяльності. Наведем кілька регіональних прикладів розвитку євангелізації в ОЦХВЄ.

За спогадами очевидців, у 1990-і роки у м. Кривий Ріг, під час одного недільного служіння, на заклик до публічного покаяння та долучення до місцевої церковної громади інколи виходило до 60 чоловік. За свідченням очевидця Василя Денисюка, у Кривому Розі кілька років поспіль церква збільшувалась щорічно на 200-300 чоловік. Ці люди долучались до місцевої громади через обряд публічного хрещення дорослих у відкритій водоймі. У результаті, на кінець

1993р. чисельність членів церкви ХВС м. Кривий Ріг зросла у чотири рази [8:7], а за 30 років – більше ніж у 10. І на сьогоднішній день, кількість «нелегальних п'ятидесятників» в Дніпропетровській області складає: 4300 членів у 63 церковних громадах.

Важливим ресурсним джерелом для багатьох євангельських церков України стала співпраця із місією «Гедеонові брати», мета яких полягає у безкоштовному поширенні примірників Нового Заповіту по лікарнях, військових частинах та місцях позбавлення волі.

Так, у м. Кривий Ріг, група місцевих волонтерів («Гедеон –П»), з числа ОЦХВС, за три роки праці роздали 75000 Нових Заповітів. Загалом, очевидці свідчать про сотні тисяч розданих Євангелій у м. Кривий Ріг та регіоні.

На сьогодні у Кривому Розі діє 10 церков ОЦХВС, Біблійний коледж та Біблійний Інститут, регулярно проходять євангелізаційні проекти та тематичні конференції.

Цікавий досвід ефективної євангелізації представляє Вінницька міська громада ОЦХВС яка на момент розпаду СРСР мала біля 1000 членів церкви.

В 1990 р., у м. Вінниця була заснована музично-євангелізаційна група «Скінія», яка, під керівництвом Миколи Кудименко, протягом тридцяти років професійним співом підтримувала проповідників території усього бывшего СРСР. Окрім «Скінії», у той час у Вінниці діяло ще 7 музичних груп. Завдяки активній діяльності ХВС у Вінницькій області, за перше десятиліття Незалежності України було відкрито біля 30 нових громад [3].

Юридичною особою для діяльності вінницьких п'ятидесятників з 1991 р., стала Громадська Благодійна Організація: «Християнська Місія Милосердя «Пілігрим». Саме через нерелігійну ХММ був отриманий доступ для проведення євангелізаційних заходів, придбання майна та створення структурних підрозділів (наприклад ТРК «Пілігрим») З 1991 р. незмінним головою ГБО ХММ «Пілігрим» є єпископ ХВС Сергій Богачук [3].

Також, для підвищення ефективності проповідницької діяльності, у 1995 р., у Вінниці була заснована християнська телерадіокомпанія «Пілігрим», директором якої протягом багатьох років є Олександр Килимник. В результаті проведеної роботи, протягом 26 років на Вінницькому обласному телебаченні безперервно виходять передачі на біблійну тематику. Основною продукцією студії «Пілігрим» є 30 хвилинна передача «Твоє Життя», а також різні дитячі радіо-проекти. Загалом, зусиллями професійного колективу, за участі Олександра Баранова та Лариси Козинюк, був підготовлений відео-матеріал достатній для цілодобової трансляції християнських телепередач протягом 12 місяців.

Важливою ілюстрацією праці вінницьких п'ятидесятників став приклад відкриття трьох нових церков випускниками біблійної школи Берта Кленденена, місіонера від Асамблеї Божої (США) у Москві. Таким чином, у 1993 р. через служіння пастора Петра Мойсейовича Гречкосія, у Вінниці була заснована «Церква Святої Трійці». У співпраці із іноземними партнерами, було придбане приміщення по вул. Келецька, у якому сьогодні на богослужіння збирається біля

500 членів церкви. Другий випускник школи Кленденена – пастор Петро Павлович Кривоніс відкрив у м. Вінниця церкву «Спасіння» (вул. Київська), яка сьогодні налічує біля 300 членів. Третій випускник – пастор Анатолій Куций очолює церкву у с. Красне (Тиврівський район) яку відвідує біля 100 членів, і кількість її постійно збільшується. Звичайно, що результативність вказаних випускників московської біблійної школи ґрунтується на особистому посвяченні кожного конкретного лідера та колективній підтримці усіх п'ятидесятницьких церков Вінниці [3].

Згідно звіту Віталія Бондаренко, Відповідального за відділ Євангелізації у 1993-2000 роках, в ОЦХВС працювало 67 євангелізаційних груп, які сприяли відкриттю 152 нових церковних громад у Вінницькій, Черкаській, Київській, та Дніпропетровській областях.

Розвитку міжцерковної комунікації сприяв розвиток інформаційного відділу ОЦХВС. В 1996 р. Микола Петрович Усач, розпочав випуск журналу «Слово Християнина», який до сьогодні залишається літописом та голосом Братерства нелегальних п'ятидесятників у всьому Світі. Після еміграції М. Усача до Канади, головним редактором журналу був призначений пресвітер Михайло Толстов (м. Київ).

Значну роль у ефективній проповіді Євангелія у Вінниці відіграв розвиток дитячого служіння через недільні школи та літні табори. Це служіння у 1990-х започатковували волонтери-активісти Анна Ткачук, Світлана Задоян та Любов Кривоніс. Вони стали першопроходьцями у розробці методики навчання вчителів недільних шкіл, написання табірних програм та навчання інструкторів для дитячих християнських таборів.

Протягом 1990-х років, через ГО «Пілігрим», вінницька церква отримала дозвіл, щоб 200 вчителів недільної школи у 6 загальноосвітніх закладах освіти міста проводили вивчення Біблії із дітьми. Офіційно, головна мета цього проекту носила культурно-просвітницький характер, і була виражена у гаслі: «Підняття духовного рівня підростаючого покоління на основі вивчення біблійних історій». Важливим заохоченням відвідувати усі заняття недільної школи стала перспектива для кращих учнів потрапити у дитячий табір (допускалось не більше 5 пропусків біблійних занять протягом року). Дитяче служіння у загальноосвітніх школах охоплювало до 2000 учнів, багато із яких долучились до церкви і поповнили ряди молоді. Нерідко, через дітей до Бога наворачтались батьки і цілі сім'ї приєднувались до місцевих церков[3].

У 2002 році, на Вінницьке обласне управління ОЦХВС придбало стаціонарний дитячий табір «Джерело Любові», а з часом, через ГО «Пілігрим» змогли купити другий стаціонарний дитячий табір - «Мир та Радість». В результаті, вінницькі п'ятидесятники отримали найбільш потужну серед громад ОЦХВС в Україні власну базу для розвитку дитячого та молодіжного служіння. У кожному з цих таборів, протягом літнього періоду оздоровлюються та вивчають Євангеліє біля 1200 дітей. Важливий вклад у проповідь Євангелія відіграла співпраця церков із асоціацією CBN Emmanuel, через використання матеріалів «Клубу Суперкнига» у дитячому служінні. Загалом, підкреслимо, що відділу

дитячого служіння ОЦХВС України у 2021 р. нараховує біля 1200 вчителів недільних шкіл, які навчають біля 16 000 дітей.

Особливе місце у євангелізаційній роботі вінницьких церков посіла праця із людьми із особливими потребами (глухонімими, люди з вадами зору та інші). Як відповідь на потребу, у Біблійному коледжі ОЦХВС у м. Рибниця (Молдова) навіть було організоване навчання для «перекладачів жестової мови».

Окремий напрямок служіння розвивав Микола Петрович Усач від церкви «Спасіння» (пастир Петро Кривоніс). За підтримки спонсорів із Німеччини (Олег Богун) волонтери з його команди, проводили у кількох школах Вінниці благодійні їдальні для дітей із малозабезпечених родин супроводжуючи такі акції вивченням Біблії.

Традиційно, з 1995 р, у Вінниці проходять щорічні триденні всеукраїнські молодіжні конференції ОЦХВС, на яких кожного разу збирається біля 1500 молодих людей¹.

З 2000 по 2013 рр. єпископ ХВС з Вінниці, Сергій Богачук, реалізовував проект із дитячої соціальної реабілітації через центр «Шанс». Під його керівництвом було організовано 4 дитячих будинки, у яких виховувалось 65 дітей-сиріт. У 2015 дитячі будинки центру «Шанс» були реорганізовані у Дитячі будинки сімейного типу (ДБСТ). Вихованці центру «Шансу» створили 10 чудових християнських сімей [3].

У 2014 за порадою уповноваженого президента у справах дітей Миколи Кулеби Сергій Богачук розпочав новий проект - будівництво дитячого оздоровчо-реабілітаційного центру «Іпотерапії для дітей хворих на ДЦП» [3].

Таким чином, вінницькі п'ятидесятники демонструють відкритість до потреб людей і перебувають у постійній динаміці пошуків ефективних засобів комунікації із суспільством.

В результаті, протягом останніх трьох десятиріч років, щорічно публічне водне хрещення у м. Вінниця приймають біля 100 чоловік. Загалом, на 2021 р., вінницьке міське об'єднання церков нараховує 2200 членів, які відвідують богослужіння у 8 молитовних будинках ОЦХВС. Загальна кількість представників «нелегальних п'ятидесятників» у Вінницькій області складає біля 110 церков та груп, що об'єднують 5755 членів церкви [9].

Не менш вражаючим за своїми масштабами була робота Рівненських нелегальних п'ятидесятників. З 1991 р. у Рівненській області розпочала працю християнська спілка (місія) «Христос в кожен дім». Цей проект реалізовували канадські партнери (Рональд Довбуш, Джордж Палюх) разом із українським пастором Олегом Пишнюком. Тільки за 6 років, співпрацівниками місії було проведено біля 200 євангелізаційних зібрань, поширено понад 1 000 000 примірників духовної літератури в 150 населених пунктах Рівненської області, та було отримано більше 2000 листів від нецерковних людей, на які була надана відповідь. При Місії працювали заочні біблійні курси, недільна школа та християнська бібліотека.

¹ Виключенням є лише 1996 та 2021 рр.

Значний вклад у проповідницьку діяльність церков ХВС в Україні було зроблено через радіоблаговістя. З 1991 по 2018 роки пастор Олег Пишнюк вів на рівненському обласному радіо передачу «Світло Воскресіння», а з 2000 по 2006 рік щонеділі він вів християнську радіопередачу «Осанна» на першому українському радіоканалі [5].

Ефективності проповідницької діяльності сприяла доброчинність. Протягом 1990-х та на початку 2000 років Україну неодноразово відвідував Дмитро Беспалов (1926-2017), місіонер із Канади. Свої євангелізаційні служіння він супроводжував суттєвою матеріальною допомогою нужденним. Наприклад в 1997 р. у м. Харків Д. Беспалов закупив 4 тони муки, цукру та рису для вдів, сиріт і людей похилого віку [8:29]. Важливо, що Д. Беспалов намагався забезпечити віруючих інструментом заробітку фінансів. З цією метою він подарував кілька комбайнів для фермерів-християн.

Згідно звіту Петра Новорока, який відповідав у Братерстві за відділ милосердя, у 2000 році, було отримано та розподілено 200 тон гуманітарного вантажу (продукти харчування, одяг та взуття). Більшість вантажів проходили через місію у Новоград-Волинську і розподілялись нужденним за безпосередньої участі пресвітера Миколи Коваленко.

Таким чином, саме через допомогу нужденним відкривалась нова можливість поширювати вплив церкви за межами молитовних будівель.

Реалізуючи концепцію «євангелізації орієнтованої на потреби», п'ятидесятницьке суспільство почало розвивати служіння у в'язницях.

Вже із ранніх 1990-х р. проповідники ОЦХВС розпочали служіння благовістя у в'язницях. У числі перших, до цієї праці долучились церкви Кривого Рогу та Вінниці (Яків Мальований). Згідно наявних архівних даних, у 1995 р. «тюремне служіння» визнавалось як «новий вид служіння» і за три роки служіння у в'язниці м. Горлівка вже було наведено 25 нових членів церкви і більше як 70 наближених) [6:1].

На сьогодні, є тисячі нових членів церкви, які через це служіння долучились до п'ятидесятницького руху. Аналіз діяльності «тюремного Братерства» відбувається на регулярних конференціях, а свідоцтва публікуються у газеті «Узнік». За 30 років Незалежності до «тюремного служіння» долучились церкви Запоріжжя, Павлограду, Києва, Житомира, Горлівки, Краматорська, Ромни та інших міст. Благовісники змогли організувати постійну працю у місцях позбавлення волі, завдяки чому велика кількість з числа ув'язнених отримали особистий релігійний досвід і змінили свій стиль життя.

Особливим напрямком проповідницької діяльності «тюремного Братства» є служіння засудженим до довічного ув'язнення. Наприклад, в результаті роботи однієї вінницької команди, пресвітера Петра Гречкосія, Анатолія Лискуна, Павла Іщука, Олександра Тимченка до «церкви за ґратами» приєдналось біля 60 чоловік з числа довічно ув'язнених.

Іще одним результативним напрямком у служіння євангелізації виявилась праця із нарко- та алко- залежними. В 1997-1998 рр., проповідники з церкви

«Наріжний Камінь» (Бортничі, Київ) Віктор Гончаренко та Ілля Кравцов, розвиваючи тюремне служіння започаткували служіння реабілітації. Спочатку роль першого ребцентру у Києві виконувала орендована квартира, куди приходили після звільнення навіренні до Христа брати. Одним із перших наркоманів, хто отримав звільнення від залежності був Володимир Іванович Волосовець із м. Білопілля (Сумська обл.) відомий більше за своїм свідченням як «Вова із гробу».

Невдовзі в 1998 р., у м. Буча за адресою вул. Шевченко 43 розпочав свою роботу реабілітаційний центр «Відродження». Таким чином, праця цього ребцентру спочатку була продовженням євангелізаційного служіння київської церкви «Наріжний Камінь» у м. Буча. Через кілька років праці, пастир Ілля Борисович Кравцов, відкрив додаткові чоловічі та жіночі відділення Центру.

З часом, подібні реабілітаційні центри були започатковані у с. Біленьке, Запорізька обл., (Андрій Сідоров), м. Черкаси (Василь Білогуб та Ігор Джигіль), м. Вінниця (Ярослав Сіماشко), м. Павлоград (Сергій Піроженко) та інші.

Висновки. Таким чином, нами була здійснена спроба зафіксувати результати польового дослідження, у якому подані вузлові історичні моменти, які ілюструють активну проповідницьку діяльність лідерів ОЦХВС, - церковного об'єднання, що є спадкоємцем «нелегальних п'ятидесятників» СРСР.

Підкреслимо, що 1990-і роки, характеризуються ефективною проповідницькою діяльністю чисельних релігійних організацій, і п'ятидесятники не були виключенням. У перші роки Незалежності, через потужний інформаційний голод зростали всі релігійні групи: від РУНВірів та послідовників «Білого братерства» до «класичних» пізніх протестантів. З іншого боку, висвітлені дані наочно демонструють, що асоціальна позиція Християн віри євангельської в СРСР, після зміни держаної антирелігійної політики, була змінена на активну проповідницьку діяльність із використанням широкої палітри засобів: відкриті богослужіння, музичні концерти, благодійність, дитячі просвітницькі проекти, використання радіо та телекомунікацій, організація центрів соціальної реабілітації для нарко-, та алко-, залежних та інше. Перелік застосованих методів вказує на відкритість до суспільства, творчий пошук засобів комунікації із співгромадянами у часи кризових років після розпаду СРСР. Аналізуючи сучасні методи проповідницької діяльності та темпи розвитку нелегальних п'ятидесятників, слід зауважити значне уповільнення темпів розвитку, що пов'язане із ослабленням есхатологічних очікувань всередині громад, використанням неефективних та застарілих методів донесення інформації про свою діяльність до оточуючого суспільства, та кризи у здатності вести якісний діалог із секуляризованим поколінням «постхристиянського Світу».

Література:

1. Белых В. Под крестом за Христом / Виктор Белых. – Киев: Укртиппроект, 1994. – 80 с.
2. Бонке Р. Фоторепортаж служения Р. Бонке в Киеве. // Благословение. – 1993. – №1993. – С. 48.
3. Богачук Сергій Андрійович. Інтерв'ю із єпископом ХВС М. Вінниця. Бесіду вів Гура В.О. Аудіо, 05, Червень 2021. Особистий архів автора.

4. Пеннер П. Новые горизонты миссии / Питер Пеннер. – Черкассы: Коллоквиум, 2015. – 440 с.
5. Пишнюк Олег. Інтерв'ю із пастором ХВС. Бесіду вів Гура В.О. Аудіо, 12, Червень 2021. Особистий архів автора.
6. Протокол Братский Съезд ОЦХВЕ Украины – Киев: Личный архив автора Гуры В.А., 1995. – 4 с.
7. Романюк Олександр Семенович. Інтерв'ю із пастором ХВС. Бесіду вів Гура В.О. Аудіо, 10, Червень 2021. Особистий архів автора.
8. Усач М. Найкраще місце на Землі - в центрі волі Божої / Микола Усач. // Слово Християнина. – 1997. – №7. – С. 48.
9. Якобчук Михайло Йосипович. Інтерв'ю із єпископом ОЦХВС Вінницької області. Бесіду вів Гура В.О. Аудіо, 05, Липень 2021. Особистий архів автора.

References:

1. Belykh, V. (1994). *Pod krestom za Khrystom [Under the cross for Christ]*. Kyiv: Ukrtypproekt [in Russian].
2. Bonke R. (1993). Fotoreportazh sluzhenyya R. Bonke v Kyeve [Photo reportage of R. Bonke's ministry in Kiev]. *Blahoslovenye – Blessing* [in Russian].
3. Hura, V.O. (2021). Interv"yu iz yepyskopom KHVYE Bohachukom Serhiyem Andriyovychem [Interview with the Bishop of the CEF Bohachuk Serhiy Andriyovych]. *Osobystyy arkhiv avtora – Personal archive of the author*. Vinnytsya [in Ukrainian].
4. Penner P. (2015). *Novye horyzonty myssyy [New horizons of the mission]*. Cherkassy: Kollokvium [in Russian].
5. Hura, V.O. (2021). Interv"yu iz pastorum KHVYE Pyshnyukom Olehom [Interview with Pastor CEF Pyshnyuk Oleh]. *Osobystyy arkhiv avtora – Personal archive of the author*. [in Ukrainian].
6. *Protokol Bratskyy S"ezd OTSKHVE Ukrayny [Protokol of church conference of illegal CEF of Ukraine]*. (1995). Kyev: Lychnyy arkhyv avtora Hury V.A. [in Russian].
7. Hura, V.O. (2021). Interv"yu iz pastorum KHVYE Romanyukom Oleksandrom Semenovychem [Interview with Pastor CEF Romanyuk Oleksandr Semenovich]. *Osobystyy arkhiv avtora – Personal archive of the author*. [in Ukrainian].
8. Usach, M. (1997). Naykrashche mistse na Zemli - v tsentri voli Bozhoyi [The best place on Earth is in the center of will of God]. *Slovo Khrystyanyina – The word of the Christian*, 7, 48 [in Ukrainian].
9. Hura, V.O. (2021). Interv"yu iz yepyskopom OTSKHVYE Yakobchukom Mykhaylom Yosypovychem [Interview with the Bishop of the CEF Yakobchuk Mykhaylo Yosypovich]. *Osobystyy arkhiv avtora – Personal archive of the author*. [in Ukrainian].